עין משפט נר מצוה

טו א ב מיי׳ פי״א מהל׳ שבת הלכה י:
טז ג מיי׳ פ״י מהל׳ שבת הלכה טז:
יז ד מיי׳ פי״א מהל׳ שבת הלכה ה:
יח ה מיי׳ פ״י שם הלכה טז:
יט ו מיי׳ פ״ז שם הלכה ז:
כ ז מיי׳ פ״א מהל׳ תפילין הלכה יט סמג עשין כב טוש״ע א״ח סי׳ לב סעיף ד וטוש״ע י״ד סי׳ רעד סעיף ג:
כא ח מיי׳ וסמג שם טוש״ע א״ח סי׳ לו סעיף א וטוש״ע י״ד סי׳ רעד סעיף ה:
כב ט מיי׳ פ״ז שם הל׳ יא ופ״ח הלכה א ב סמג עשין כח טוש״ע י״ד סי׳ ערה סעיף א:
כג י מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ג:
כד כ ל מיי׳ פ״א שם הלכה ה סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ לב סעיף ג וטוש״ע י״ד סי׳ רעא סעיף ו וסי׳ רעו סעי׳ ה:

תוספות

בגלטורי בעלמא חייב. פירוש א״א שכותבין בקמיע וכן פירש ר״ח ויש מפרשים א״א היינו אמן אמן (סלה) שכותבין בקמיעין[ו] וליתא דהיינו נוטריקון וחייב אפילו באחד ורבנן דפטרי במתני׳ [י] פטרי אפילו בב׳ וג׳: [ז] **א״א** דאאזרך איכא בינייהו. לאו דוקא דהא ת״ק פטר אפי׳ שתי אותיות משם אחד עד שיכתוב שם משמעון אלא משום ר״ש נקטיה דאפי׳ בהא מיחייב: **המעבד** כל שהוא. לאו דוקא כל שהוא אלא כשיעור המפורש בהמוציא (לעיל דף עט.) ולא נקט כל שהוא אלא לאפוקי מדר״ש דאמר עד שיעבד כל העור: **תריץ** הכי יכול עד שיכתוב כל הפסוק כו׳. וא״ת ומ״ש אריגה מהני דהכא לא מחייב ר״ש עד שיתקן את כולו וי״ל דאריג שעושה דבר חדש שאינו בעולם מחייב שפיר בשני בתי נירין אבל עיבוד שאינו אלא תיקון העור בעלמא וכן גורר וכן צורה בעי ר״ש עד שיתקן את כולו: **טיתין** פיפין. מכאן נראה לר״ת שצריך לכוף ראש הטית לתוכה דדמי כעין פ׳: **בשביעי** כמשפטם גרסינן. כדמוכח בפרק קמא דתענית (דף ג:) וכן הוא במסורת הגדולה ודלא כרש״י[ח] דגרס בשמיני בס״פ לולב וערבה (סוכה דף מז.):
גרועי

גמרא

ת״ל אחת הא כיצד אינו חייב עד שיכתוב שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל נח מנחור דן מדניאל גד מגדיאל [א]רבי יהודה אומר אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד חייב כגון שש תת רר גג חח א״ר יוסי וכי משום כותב הוא חייב והלא אינו חייב אלא משום רושם שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזו היא בן זוגו לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרין או שתי שריטות על נסר אחד חייב רבי שמעון אומר [א] ועשה אחת יכול עד שיכתוב את כל השם עד שיארוג כל הבגד עד שיעשה את כל הנפה ת״ל מאחת אי מאחת יכול אפילו לא כתב אלא אות אחת ואפילו לא ארג אלא חוט אחד ואפילו לא עשה אלא בית אחד בנפה ת״ל אחת הא כיצד אינו חייב עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת ר׳ יוסי אומר [א] ועשה אחת ועשה הנה פעמים שחייב אחת על כולן ופעמים שחייב על כל אחת ואחת קתני מיהא רבי יהודה אומר אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד חייב לא קשיא הא דידיה הא דרביה דתניא רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל אפילו לא כתב אלא ב׳ אותיות והן שם אחד חייב כגון שש תת רר גג חח ור״ש היינו ת״ק וכ״ת אלף אלף [ב] דאאזרך איכא בינייהו דת״ק סבר [ב]אלף אלף דאאזרך לא מיחייב ור״ש סבר כיון דאיתיה בגלטורי בעלמא חייב למימרא דר״ש לחומרא והתניא [ג] [ג]הקודח כל שהוא חייב המגרר כל שהוא [ד]המעבד כל שהוא [ה]הצר בכלי צורה כל שהוא רש״א עד שיקדח את כולו עד שיגרור את כולו עד שיעבד את כולו עד שיצור כולו אלא ר״ש הא אתא לאשמעינן עד שיכתוב את השם כולו ומי מצית אמרת הכי והתניא [ט] רש״א ועשה אחת יכול עד שיכתוב את השם כולו ת״ל מאחת תריץ ואימא הכי יכול עד שיכתוב את הפסוק כולו ת״ל מאחת ר׳ יוסי אומר ועשה אחת ועשה הנה פעמים שחייב אחת על כולן ופעמים שחייב על כל אחת ואחת [ג] א״ר יוסי בר׳ חנינא מ״ט דר׳ יוסי אחת [א] מאחת הנה מהנה אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת אחת שמעון מאחת שם משמעון הנה אבות [ו]מהנה תולדות אחת שהיא הנה זדון שבת ושגגת מלאכות הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכות: א״ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול: מי דמי מ״ם דשם סתום מ״ם דשמעון פתוח אמר רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר מיתיבי [ג] [ז]וכתבתם שתהא כתיבה תמה [ח]שלא יכתוב אלפין עיינין עיינין אלפין ביתין כפין כפין ביתין גמין צדין צדין גמין דלתין רישין רישין דלתין היהין חיתין חיתין היהין ווין יודין יודין ווין זיינין נונין נונין זיינין טיתין פיפין פיפין טיתין כפופין פשוטין פשוטין כפופין מימין סמכין סמכין מימין סתומין פתוחין פתוחין סתומין [ט]פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה [ד] [י]כתבה כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה [כ]או שכתב שלא בדיו [ל]או שכתב את האזכרות בזהב הרי אלו יגנזו הוא דאמר כי האי תנא דתניא [ה] רבי יהודה בן בתירה אומר נאמר בשני [ד] ונסכיהם בששי [ה] ונסכיה בשביעי [ו] כמשפטם הרי מ״ם יו״ד מ״ם מים מכאן רמז לניסוך מים מן התורה׳ ומדפתוח ועשאו סתום כשר סתום נמי סתום ועשאו פתוח כשר מי דמי פתוח ועשאו סתום
עלויי

רש״י

ת״ל אחת. שתהא מלאכה שלימה במקום אחד[ט]: שם משמעון. ולגבי בגד נמי שני חוטין ובנפה שני בתין שמתקיימין (א) כך לפי שאין אדם אורג בגד ביום אחד ועושה נפה בבת אחת ומתחיל ועושה כדי קיום שלא יהא נסתר מאליו: אפילו לא כתב. מתיבה גדולה: אלא ב׳ אותיות של שם אחד כגון שש תת. והן מתיבות גדולות כגון שש מששכר[י] משתך[ז] ששמם[ח] תת מתתרפו[ט] מתנו[י] וכ״ש אם נתכוין לקטנה תחילה: שכיוצא בה מתקיימת. ולקמיה פריך היינו ת״ק: ר׳ יוסי אומר. מפרש למילתיה לקמן: היינו ת״ק. שש תת: וכ״ת אלף אלף דאאזרך. שהם שתי אותיות מתיבה גדולה אבל לא מצינו שהיא תיבה קטנה בכל המקרא: כיון דאיתא בגלטורי. קמיעות וכתבים של מכשפות ושל שמות קורין בלשון לעי״ן של מינין קלוטרוס ורגילין סופרין לכתוב בהן תיבות של שתי אותיות ואינם תיבות במקום אחר: המגרר. כלונסות[י] או קלפים דהוא תולדה דממחק: הקודח כל שהוא. קלת הנקב ואע״פ שלא עבר עובי העץ לראות בעבר השני: כל שהוא. מן הצורה: את כולו. כל מה שנתכוון לגרר או לעבד מתחלה בבת אחת: כל השם. כל התיבה: מ״ט דר׳ יוסי. היכי דריש ליה: אחת מאחת. אחת ה״ל למכתב ולשתוק וכתב מ״ס יתירה [ומהנה יתירה]: הנה מהנה. א״נ הנה הוה ליה למכתב וכתב מהנה מ״ס יתירה ומאחת יתירה הלכך למדרשינהו לכולהו כתבינהו ודרוש אחת הנה בלא מ״ס הכי אחת שהיא הנה הנה שהיא אחת לתרי גווני איכא למידרש משמעותייהו ועשה עבירה אחת והיא לו הנה חייב חטאות הרבה אי נמי ועשה אחת עשייתו חשובה לו כאחת ואע״פ שהנה היו משמע שהרבה עבירות עשה והיינו הנה שהיא אחת הלכך תרוייהו דריש ביה פעמים שהיא כן ופעמים שהיא כן כדמפרש לקמיה: אחת שמעון. כלומר דריש מ״ס יתירה אחת הוי משמע דאינו חייב עד שיכתוב כל התיבה שנתכוון לכתוב: מאחת שם משמעון. כתב מאחת למימר דאפילו לא כתב אלא מקצתה ובלבד שתהא מקויימת (ב) במקום אחר דומיא דאחת דרישיה[ו] דקרא: הנה הוי משמע אבות כתב מהנה לרבויי תולדות: אחת שהיא הנה. דאמרן לעיל[כ] ה״ד כגון שעשאן בזדון שבת ושגגת מלאכות ואע״ג דכולן אינן אלא חילול שבת אחת מיחייב לכל מלאכה ומלאכה דגופי מלאכות מחלקין הואיל ואיכא שגגה טובא[ל]: הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכות. שאף על פי שהן גופי מלאכות הרבה אינו חייב אלא אחת דהדא שגגה היא[מ]: מי דמי כו׳. זה שנתכוין לכתוב שם משמעון מ״ס פתוחה כתב והיכי קרי ליה מתקיימת במקום אחר והא לא הויא: וכתבתם. לתפילין ומזוזה: תם. שלם כהלכתה: אלפין עיינין. יש שכותבין כן מפני שדומין בקריאתן: ביתין כפין. דומין בכתיבתן: גמין צדין. דומין בכתיבתן אלא שזה למעלה וזה למטה: זיינין נונין. פשוטין: כפופין. כף פה לדי נון: פשוטין. הכפולות שלהן פשוטות: ממין סמכין. מ״ס סתומה שדומה לסמך: סתומין: פתוחין. מ״ס סתומה: פתוחין. מ״ס פתוחה: כתבה. לספר תורה: כשירה. בדילוגין אריח ולבינה: מכאן רמז כו׳. כלומר מ״ס דונקסיס דריש ליה בפתוחה [שמע מינה] בפתוח ועשאו סתום דכשר ומדפתוח ועשאו סתום כשר הוא הדין נמי סתום ועשאו פתוח כגון שם משמעון וכשר[נ] להתקיים במקום שם:
עלויי

מסורת הש״ס עם הוספות

א) לעיל דף ע. סנהדרין סב. [כריתות דף ג. עי״ש], ב) [תוספ׳ פי״ב], ג) [לעיל ע. סנהדרין סב. ע״ש], ד) [מנחות לא: וע״ש בתוס׳ ד״ה עשאה כסירה], ה) תענית ג:, ו) עזרא א ח, ז) ירמיה נא מא, ח) איכה ה יח, ט) בראשית מב א, י) בראשית לד ט, כ) ע:, ל) לעיל ע., מ) שם, נ) [לקמן קד:].

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה שם משמעון וכו׳ בתין שמתקיימין כך: (ב) ד״ה מאחת וכו׳ שתהא מתקיימת במקום:

תורה אור השלם

א) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְיָ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה: [ויקרא ד, ב]
ב) אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד זוּלָתִי אֵין אֱלֹהִים אֲאַזֶּרְךָ וְלֹא יְדַעְתָּנִי: [ישעיה מה, ה]
ג) וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: [דברים ו, ט]
ד) וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם: [במדבר כט, יט]
ה) וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ: [במדבר כט, לא]
ו) וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם: [במדבר כט, לג]

הגהות וציונים

א] נדצ״ל והא קתני רש״א דקאי אברייתא דלעיל (כפי׳ התוס׳ ברכות כד ע״א ד״ה והתניא): ב] נדצ״ל אחד (גנזי יוסף, כברש״י להלן ד״ה מי דמי): ג] לעיל עה ע״ב ושם איתא חייב משום ״מחתך״: ד] נדצ״ל דרשה (רש״ש): ה] נדצ״ל כשר (באורות המים): ו] [שני פירושים האלה כתובים בערוך ערך אא] (גליון): ז] דיבור זה שייך לפני ד״ה בגלטורי: ח] [לפנינו ברש״י דסוכה מז ע״א ד״ה רב אשי איתא בזה״ל בשביעי כתיב במספרם כמשפטם וכו׳ ובקרבנות שמיני כתיב במספרם כמשפט וכו׳] (גליון):

ליקוטי רש״י

[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

דמרא בהעלם אחד אינו חייב על הבונה ועשה אחד מאלו אלא חטאת אחת שלא עשה אלא אב ותולדותיה והעושה אב ותולדותיה אינו חייב אלא אחת. ושמואל מחייב להני תלת משום מכה בפטיש ואי עביד בנין וחד מהנך חייב תרתי חד משום בונה וחד משום מכה בפטיש דלאו תולדה דבונה ניהו. **ובהא פליג** רב סבר א) כיון שהמסתת אבני גזיל הוא ואינן אבני דלא משפרין ומשוי להו גזית כדכתיב כל אלה אבני יקרות במדת גזית מגודדות במגירה והויא כמכה אבן בפטיש להשוות עקמו (מיהו) [וכן] נקב בלול נמי כיון דמשום אויר הוא לבנין דמו ותולדת בנין הוא ושמואל סבר נקב לפתוח פה בכלי דמי שהוא סוף מלאכה. **וכן** מכניס ידי הקורדום (בעשהו) אע״פ שכלי הוא רב סבר דיש בנין בכלים ושמואל סבר אין בנין בכלים וגרסינן בכלל גדול משום דרבי יהושע בן כי המסתת חייב משום מכה בפטיש כשמואל. **ומותבינן לשמואל** מהא דתניא הקודח כל שהוא חייב בשלמא לרב דאמר משום בונה היינו דחייב הקודח דמחזי כמי שעושה חור בכותל כדי לבנות שם בנין ותולדת בנין הוא. אלא לשמואל דמחייב הנוקב משום מכה בפטיש שהוא גמר מלאכ׳ מאי [גמר] מלאכה איכא בקודח והלא הנוקב צריך לקבוע באותו [הנקב] מסמר נמצאת קביעת המסמר הוא הגמר מלאכה. ומשני כגון **שקדח ברימצא.** פי׳ במקדח והניח המקדח במקום שקדח במסמר קבוע באותו העץ שקדח כדי לחזקו שזהו גמר מלאכתו. **ואשכחן סוגיא דשמעתא** בענין המחזיר מטה של טרסיים בשבת (לעיל ד׳ מז) כרב דסבר עיולי שופתא בקופינא והוא יד הקורדום בנקבו שהוא כהחזרת מלבנות המטה ורב ושמואל דאמרי תרווייהו [התם] המחזיר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת ומותבינן [מהא] המחזיר קנה מנורה בשבת חייב חטאת קנה של צידין לא יחזיר ואם החזיר פטור. ר׳ הימאי אמר המרכיב קרן עגולה חייב קרן פשוטה פטור ופרקינן הוא דאמר כי האי תנא מלבנות המטה וכרעי המטה ולוחים של סקבס לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור לא יתקע ואם תקע חייב רשבג״א אם היה רפוי מותר. ופשיטא לרבנן בתראי דהני כולהו משום בונה איתנו ומשום הכי מתרינן במן דעביד להו דאמרינן בי רב חמא הואי ההוא מטה גוליתא דהוו מהדרי ליה בשבתא. א״ל ההוא מרבנן לרב חמא מ״ט שריין דמשום בנין מן הצד הוא ונהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא מדרבנן [מיהא] איכא א״ל אנא כרבן שמעון ב״ג סבירי לי דאמר אם היה רפוי מותר. וגרסינן בירושלמי קנה מנורה למה הוא חייב ר׳ אבהו בש״ר יוחנן ורב הונא תרווייהו אמרו משום בתה וקי״ל בהני כולהו כרב. פי׳ **חק קפיזא בקבא.** כגון שחקק חריץ בקב מקום שהוא מדת קפיזא ונמצא שעשה כמין השנתות שהיו סימנין בהין: המכה בקורנס על הסדן **בשעת גמר מלאכה חייב** אמר רבה ורב יוסף מפני שמאמן את ידיו וסברי בני רחבה דהאי מאמן מלמד את ידיו אומנות הכאה היא ונדחת. ופשוט אביי ורבא שכן מרדדי טסי משכן עושין כן ותניא נמי הכי. **ופי׳ מאמן דאמר רבה ורב יוסף.** מרגיל את ידיו לאותה מלאכה היא שכן מנהג מרקעי פחים כשמניחין הטס על הסדן מכין תחלה בקורנס על הסדן כשמתחיל במלאכה ולרשב״ג מלאכה גמורה היא ולא דמי לנוטל מגל לקצור ולא קצר ולנוטל קורנס לרדד ולא רידד אלא אותה הכאה מלאכה חשובה (ליתא) [היא]. **החורש כל שהוא.** ראויה לעשות גומא לדלעת ובמשכן היו חורשים לקלח אחד של סממנים. **והמנכש והמלקט עצים.** קשיא לן מכדי המתקן קרקע בכל שהוא חייב למה לי למיתנא לבהמה כמלוא פי גדי ולהיסק כדי לבשל ביצה קלה אטו בהני לאו מייפה קרקע הוא למה לי שיעורא. **ומשני רבה ורב יוסף באגם** שאין הקרקע מתייפה בליקוט עצים ולא בניכוש לפיכך צריכין שיעור [להתחייב]. **אביי אמר** היכא צריך שיעור בשדה דלא קא מכוין לייפותה ואע״ג דהוא מתייפה אינו חייב אלא בשיעור דקא מכוין ליה אם לבהמה אם להיסק. **ואקשינן** עליה איני והא אביי ורבא דאמרינן תרווייהו מודה ר׳ שמעון בפסיק רישיה ולא ימות כלומר אפילו ר׳ שמעון דסבר דבר שאין מתכוין מותר כי האי גוונא דודאי לא אפשר לתלוש מן הקרקע אלא שהקרקע מתייפה מתלישתו ורצונו בכך מחייב. **ומשני** בתולש מן הקרקע שאינו שלו שאין רצונו ליפוי הקרקע כלל לפיכך אינו מתחייב אלא במחשבתו שמתכוין לה: **הכותב ב׳ אותיות בין בימינו בין בשמאלו חייב.** והא אין דרך כתיבה בכך. ואוקמה ר׳ ירמיה באיטר שהוא דרכו לכתוב שנמצא שמאלו במקום ימין ואקשינן תוב אי הכי אימינו לא ליחייב דהא כל איטר שמאלו במקום ימינו ונמצא הימין של איטר כי הוא שמאלו ואין דרך כתיבה בכך ונדחה זה. **ואוקמה אביי בשולט בב׳ ידיו.** דתרווייהו מיומנות הן שנמצא כותב בשתיהן ודרך כתיבה בשתיהן אבל מי שאינו שולט אלא בידו אחת לא מיחייב משום כותב בשבת אלא בזמן שהכותב בידו המיומנת אבל אם כתב בידו אחרת לא מיחייב שאין דרך כתיבה בכך לפיכך איטר שאין

חשק שלמה על רבינו חננאל א) נראה דחסר כאן בדברי רבינו ואולי צ״ל רב סבר דהמסתת צורך בנין הוא ומחייב משום בונה ושמואל סבר דכיון שהמסתתת וכו׳:

תלמוד בבלי <עוז והדר> - ג שבת תלמוד בבלי עמוד מס 218 הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה

מסורת הש"ס עם הוספות

א) מגילה ג:, ב) ג"ז שם, ג) [שם ויומא פ. תמורה טז:], ד) יומא פ., ה) [עי' עירובין כד: אין תורה נקנית וכו'], ו) [מנחות כט: ע"ש], ז) יומא לח: ע"ז נה. מנחות כט:, ח) חגיגה דף יא:, ט) [ברכות סג.], י) [שם], כ) ברכות כב., ל) [וע"ע תוס' מגילה ג: ד"ה ועוד], מ) [מגילה פ"א ה"ט], נ) פרק א, ס) אבות דר"נ פ"ו.

רב נסים גאון

פי"ב הבונה כמה יבנה. אמרו ליה לר' יהושע בן לוי אתו דרדקי לבי מדרשא ואמרו מילי דאפי' בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו. בתחלת בראשית דר' אושעיא אמרו מעשה היה ביום סגריר ולא נכנסו חכמים לבית הוועד והיו שם תינוקות אמרו באו ונעשה כצופים כו' ויש אומרים ר"א ור' יהושע ור"ע היו קראו עליהן גם במעלליו יתנכר נער ומשכחת לה בגמ' דבני מערבא בפ' מגילה נקראת (הל' ט): האורג

הגהות הב"ח

(א) גמ' להיכן אוליכם לגן: (ב) רש"י ד"ה מיהוה וכו' תרווייהו ולא הוה ידעי:

תורה אור השלם

א) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינָי: [ויקרא כז, לד]

ב) אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ וְלַעֲנָוִים יִתֶּן חֵן: [משלי ג, לד]

הגהות וציונים

א] [צ"ל בהר רהב] (גליון): ב] בדפו"י אמר שר גיהנם והמהרש"ל (דפו"ר) הגיה "אמר גיהנם", והנכון שצ"ל אמרה גיהנם וכ"ה ברש"י דפו"ר (דק"ס): ג] צ"ל אמרה (מהרש"ל דפו"ר): ד] אמר לו: ה] של אומות העולם (דפו"י): ו] והבא (דפו"י): ז] נדצ"ל שמשוכה (באה"מ) ברש"י ע"י שמושכת: ח] דיבור זה שייך אחר ד"ה "יתן חן": ט] אל"ף בי"ת: י] צ"ל תחתית (בדפו"י תחתי'): כ] נדצ"ל בדוק (באה"מ): ל] אמרה גיהנם (דפו"ר) עיין לעיל אות ב: מ] צ"ל היא כמו א"ת ב"ש (מנח"י): נ] כל האומות (דפו"ר): ס] עייף (רש"י ע"י):

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

עלויי קא מעלי ליה דאמר רב חסדא (א) מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין אלא סתום ועשאו פתוח גרועי קא מגרע ליה דאמר ר' ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא (ב) מנצפך צופים אמרום ותיסברא והכתיב (א) אלה המצות (ג) שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה אלא מיהוה הואי מידע לא הוה ידעין הי באמצע תיבה הי בסוף תיבה ואתו צופים תקנינהו (ד) ואכתי אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה אלא שכחום וחזרו ויסדום גופא א"ר חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין ואמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בובן (רהב בהר א]) סרו ורס: אמרי ליה רבנן לריב"ל אתו דרדקי האידנא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו אל"ף בי"ת אלף בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מ"ט פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים ומ"ט פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל דלימציה ליה נפשיה ומ"ט מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל דליתן ליה בצינעה כי היכי דלא ליכסיף מיניה ה"ו זה שמו של הקב"ה ז"ח ט"י כ"ל ואם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך וחן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעוה"ב מ"ם פתוחה מ"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום נו"ן כפופה נו"ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט ס"ע סמוך עניים ל"א (ה) סימנין עשה בתורה וקנה אותה פ' כפופה פ' פשוטה פה פתוח פה סתום צד"י כפופה וצד"י פשוטה צדיק כפוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במנוד ראש קו"ף קדוש רי"ש רשע מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש אמר הקב"ה אין אני יכול להסתכל ברשע ומאי טעמא מהדרה תגיה דקו"ף לגבי רי"ש אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה (ו) דאי הדר ביה ליעייל וליעול בהך מסייע ליה לריש לקיש (ז) דאמר ר"ל מ"ד (ב) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעים אותו ש"ן שקר ת"ו אמת מאי טעמא שקר מקרבן מיליה אמת מרחקא מיליה שיקרא שכיח קושטא לא שכיח ומ"ט שיקרא אחדא כרעיה קאי ואמת מלבן לבוניה קושטא קאי שיקרא לא קאי א"ת ב"ש אותי תעב אתאוה לו ב"ש בי לא חשק שמי יחול עליו ג"ר גופו טימא ארחם עליו ד"ק דלתותי נעל קרניו לא אגדע עד כאן מדת רשעים אבל מדת צדיקים א"ת ב"ש אם אתה בוש ג"ר ד"ק אם אתה עושה כן גור בדוק ה"ץ ו"ף חציצה הוי בינך לאף ז"ע ח"ס ט"ן ואין אתה מזדעזע מן השטן י"ם כ"ל אמר [שר של ב]] גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם לים כל אמר הקב"ה אח"ס בט"ע גי"ף אני חס עליהם מפני שבעטו בגיף דכ"ץ דכים הם כנים הם צדיקים הם הל"ק אין לך חלק בהן ומרז"ן ש"ת אמר ג] גיהנם לפניו רבונו של עולם מרי זניני מזרעו של שת א"ל ד] א"ל ב"ם ג"ן ד"ס להיכן אוליכן (א) לגן הדם ה"ע ו"ף אמרה גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם עיף אנכי ז"ץ ח"ק הללו זרעו של יצחק ט"ר י"ש כ"ת טר יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים ה] שאני נותן לך: מתני'

רש"י

עלויי קא מעלי ליה. שהיתה מם סתומה בלוחות אבל מם פתוחה לא היתה בלוחות כדמפרש מנצפך צופים אמרום וכיון דאמר רב חסדא מם וסמך שבלוחות בנס היו עומדים לא אפשר לאוקומיה אלא בסתומה דהואיל והכתב היה נראה משני עבריהם היה לה ליפול אם לא שבנס היה עומד אבל פתוחה אין בה נס ע"כ מנצפך דרבי ירמיה דאמר צופים אמרום בפתוחים קאמר. יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר במגילה דרמינן הא דר' ירמיה אהא דרב חסדא אלמא תרוייהו בסתומין ואין זו קושיא שכן דרך הש"ס המקשן מהפך הסברא כאן כדי שיקשה ובמקום אחר מהפכו לפי הקושיא ואי הוה בעי התם לתרולי כי איתמר דרב חסדא בסתומין ודר' ירמיה בפתוחין הוה מתרץ ליה אלא תירוצא מעליא שני ליה התם וה"נ נ]: מיהוה הוה. תרוייהו ולא (ב) ידעי הי באמצע תיבה כו': ונקרא מבחוץ. האותיות הפוכות והתיבה הפוכה ולא אשמועינן אלא שהיה החקק נוקב את כל הלוח ולפיכך היו מ"ס וסמ"ך בנס: נבוב בהר סרו. לא היו בלוחות אלא תיבה בעלמא נקט: אלף בינה. למוד תורה: מ"ט פשיט כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת. ולא לגבי בי"ת: מ"ט פשיט כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל. ולא לגבי ה"א שמושכה ז] קצת לצד גימ"ל: דלימציה ליה. עני נפשיה ולא יטריחנו לבעל הבית לרוץ אחריו: ה"ו. כמו אני והו (סוכה דף מה.) שמות הם: ומטיב לך. היינו ט"י: ירושה. היינו יו"ד: כתר. היינו כ"ף: לעולם הבא. היינו למ"ד: מאמר פתוח ומאמר סתום. יש דברים שנתן רשות לדורשן ויש שאתה מצווה לסותמן כגון מעשה מרכבה ח]: נאמן כפוף. אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא: סימנים. של סדר שמועות דתנא או אמורא בגירס' דלא תשכח אחת מהן כגון אלו שבש"ס: פה פתוח. בשעת המכנסים פזר ט]: פה סתום. בשעת המפזרים כנס (ט) אם יש גדול ממך: במנוד ראש. ברתת י] וענוה יתירה: מ"ט מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש. לישנא דמעליא הוא שאחוריו של רי"ש לגבי הקו"ף שאין הקב"ה רוצה להסתכל בפני רשע: תגא דקו"ף. כמין זיי"ן שעושין בסופו של גג קו"ף: כרעיה דקו"ף תליא. שאינה נדבקת עם גגה: ליעול בהך. יקיף תחת רגלי הקו"ף ויכנס בפתח של ימין: ט] מסייעין אותו. ומכינין לו פתח: הוא יליץ. מעצמו יליץ לא יסייעוהו ולא ימנעוהו: ואם לענוים. ולמדה טובה הוא נמשך: יתן חן. יסייעוהו מן השמים: מקרבן מיליה. אותיותיו קרובות שלשתן קרובות כסדרן של אלפא ביתא: אמת מרחקן מיליה. זו בתחלת אל"ף בית ט] וזו באמצע וזו בסוף: אחד כרעא. כל אות ואות שבו עומדת על רגל אחד: אמת מלבן לבוני. מושכבין תחתיה י] אותיותי' כמין לבינה דאל"ף הרי יש לה ב' רגלים ומושבה טוב ורגל השני רחב: אתאוה לו. בתמיה וכן כולן: ע"כ מדת הרשעים. כן הוא נדרש אצל רשעים: אם את בוש. מלחטוא: גר דק גור בדוק. נפסק תהא לדורה תחת כסאי ודוק כ] שמים: ים כל. גיהנם קרוי ים כל לפי שהרוב הולכים שם: אמר שר של ל] גיהנם. לים שלי תן את כל העולם ואפי' ישראל: אמר ליה אח"ס בט"ע גי"ף. אלפא ביתא היא אצל מ] א"ת ב"ש וכולן סדורות בספר יצירה: אני אחוס עליהם על שבעטו בגיף. בניאוף: דכ"ץ. נוטריקון דכים כנים צדיקים: אין לך. גיהנם חלק בהן בישראל: ומרזן שת. ואומר שר של גיהנם זונני מזרעו של שת. כל העובדי כוכבים נ] וישראל: א"ל ב"ם. אמר לו הקב"ה לא יהא לך חלק בהם: ג"ן ד"ם. אמר הקב"ה אוליכם לגן הדם לגן עדן: ה"ע ו"ף. הנני עיף ס] ברצח: ז"ץ ח"ק. הללו זרעו של יצחק הם ולא אתנם לך: ט"ר י"ש כ"ת. שמור לי והמתן יש לי כתות אחרות: מתני'

תוספות

גרועי קא מגרע ליה דאמר רבי חייא בר אבא מנצפך צופים אמרום. וא"ת דהכא משמע דבפתוחה קאמר דצופים אמרום ובפ"ק דמגילה (דף ג:) פריך עלה דר' חייא בר אבא מאלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר ועוד האמר רב חסדא מם וסמך שבלוחות בנס היו עומדים משמע דר' חייא בסתומה איירי ואור"י דהכי קאמר התם ועוד האמר רב חסדא ועוד אי רבי חייא בר אבא בסתומה איירי תקשה נמי דרב חסדא אלא ודאי בפתוחה איירי והא דנקט מנצפך ולא נקט להו כסדר אלפא ביתא משום דמנצפך משמע מן צופים ס]: **נבוב** בובן בהר רהב. תימה דאמאי נקט להו כיון דלא הוו בלוחות: **א"ל** לר' יהושע בן לוי אתו דרדקי כו'. בירושלמי ע] ובבראשית רבה (פ' א) קאמר דר' אליעזר ור' יהושע הוו מאותן דרדקי וחולק על הש"ס שלנו והא דאמר בפרקי דר' אליעזר פ] שלא למד ר' אליעזר תורה אלא עד שהיה גדול צ] היינו שלא עסק עד שנעשה גדול: **אית** דגרסי בא ליטמא פתחין לו. כלומר יש לו פתחים ליכנס בא ליטהר מסייעין אותו שפותחין לו פתח ליכנס והיינו דומיא דלעיל דשביק ליה פתח ליכנס ולהנהו דגרסי בא ליטמא פותחין לו צריך לומר דמסייעין אותו הוי טפי מפותחין: נתכוין

רבינו חננאל

שולט אלא בשמאל שמאל דידיה כימין דעלמא היא וחייב עלה ואם כתב בימינו אין דרך כתיבה בכך ולאידך מיחייב עליה. ור' יעקב ברא דבת יעקב אוקמה למתני' כר"י ומשום רושם הוא ומחייב לפיכך חייב הרושם בין בימינו בין בשמאלו שאינו כותב אלא רושם ואקשינן היכא יכלת למימר דמתני' ר' יוסי היא והא איכא בתר הכין מימרא דר' יוסי דאלמא רישא לאו ר' יוסי היא. ומוקים לה לכולהו כר' יוסי. א"ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ונח מנחור שהן שתי אותיות מב' שמות. פי' ב' אותיות מב' שמות כגון שם משמעון שי"ן מ"ם והן ב' אותיות וב' שמות כדאמרן שי"ן מ"ם נח מנחור נו"ן חי"ת ודן כיוצא בהן אבל ב' אותיות שהן שם אחד כגון גג שזה וזה גימ"ל והן ב' אותיו' בשם אחד. כיוצא בו דד הה חח סס רר שש תת ולישנא דרבנן טט צץ אלו ב' אותיות שהן שם אחד שהן דד הה חח הא הא חית חית וכיוצא בהן. ואקשינן וכי ר' יהודה הכותב ב' אותיות והן ב' שמות כדאמרן הוא דמחייב אבל ב' אותיות והן שם אחד לא מחייב והתניא ועשה אחת יכול שאינו חייב עד שיכתוב את כל השם ת"ל מאחת אפי' מקצת (מאחת) אי מאחת ואפי' מקצתה יכול אפילו לא כתב מן התיבה אלא אות אחת יהא חייב ת"ל אחת הא כיצד אינו חייב עד שיכתוב שם קטן משם גדול שי"ן מ"ם משמעון ושמואל ונח מנחור ודן מדניאל ר' יהודה אומר אפילו לא כתב אלא ב' אותיות והן שם אחד כגון שש רר גג חח הה הנה ת"ק שנה סתם שם משמעון ונח מנחור וכולהו ש"מ דכיוצא באלו ב' אותיות שהן ב' שמות הוא דמחייב ת"ק אבל ב' אותיות שהן שם אחד לא ופליג ר' יהודה עליה בהדיא וקתני כי הכותב ב' אותיות והן שם אחד חייב. קשיא דר' יהודה אדר' יהודה **ופרקי'** הא דקתני ר' יהודה במתני' כי הכותב ב' אותיות מב' שמות הוא שהוא חייב כגון שם משמעון וכיוצא בו דידיה הוא. כלומר סברא דידיה שמעה ממאן דליתיה רביה וסברא ולא תנא לה משמיה לפום דפליג על רביה והא דקתני כי חייב אפילו כותב ב' אותיות משם אחד כגון שש תת משם רבן גמליאל רביה שנאה. **ואקשינן נמי אליבא** דר' שמעון דתני סתם עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת והלא תנא [קמא] לא חייב אות אחת ולא חוט אחד בבגד ולא בית אחד בנפה והלא שם משמעון ונח מנחור כיוצא בהן מתקיימת וכן בבגד וכן בנפה. ונמצא דברי ר' שמעון כת"ק. מה בא ר' שמעון לאשמעינן וכי תימא ב' אותיות שהן שם אחד איכא בינייהו דת"ק לא מחייב ור' שמעון מחייב אי הכי היינו ר' יהודה דהוא נמי ת"ק דר"ש ומחייב כי האי גוונא ולתרווייהו (תני) [קרי] להו ת"ק. **וכי תימא** אין הכי נמי מיהו ר' יהודה אינו מחייב אלא בב' אותיות שהן מלה ידועה כגון שש שהוא מלשון ששה ותת שהוא מלשון נתינה וחשש שהוא מלשון ששון. אבל אל"ף אל"ף או בי"ת בי"ת שאין מהן מלה [בלתי] ידועה כלל אם נתכוין לכתוב אאזוך וכתב א"א ר' יהודה לא מחייב בהני כיון דלא משכחת מינייהו שם ולא מלה ידועה ור"ש אמר לך כיון דאיכא בכתיבא כה"ג בגלטורי ומתקיימין כשאר כתיבה (שהיא) מלאכה מתקיימת אני קורא בה וחייב. פי' **גלטורי**. קמיעין שכותבין בהן אותיות כגון אא יי וכיוצא בהן א). **ואקשינן תוב** וכי ר' יהודה בה מיקל ור' שמעון מחמיר והוא מחייב והא שמעינן ליה לר' שמעון דמקיל בכי האי גוונא דתניא והקודה ר' שמעון אומר עד שיקדח את כולו כו' הנה ר' שמעון מיקל ולא מחייב אלא במאן דעביד כולה מלאכה וכן אינו מחייב אלא עד שיכתוב את כל השם ואיך אתה אומר כי מחייב ר"ש א"א דאאזוך. **ודחינן לה** הכי וכי מצית אמרת דלא מחייב ר"ש אלא עד שיכתוב את כל השם כולו והתניא ר"ש אומר ועשה אחת יכול עד שיכתוב כל השם כולו ת"ל מאחת כו'. והנה אפילו לא כתב אלא מקצת השם חייב **ומתרצינן להא מתניתא הכי יכול עד שיכתוב כל הפסוק כולו** שנתכוון לכותבו או אפילו נתכוון לכתוב איגרת אינו חייב עד שיכתוב כל מה שנתכוון לו ת"ל מאחת אפילו מקצת מן האגרת או מקצת מן הפסוק חייב ולעולם מלה שלימה: **הא דר' יוסי דאמר משום רושם** פשוטה היא ומקום שנתכוון לרשום ולא לכתוב חייב ואפילו אינו דבר ידועה ברשימה במה בין בימינו בין בשמאלו חייב: **ירושלמי** (ה"ג) א"ר אמי והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא [אי זהו] קרש שזכה לינתן בצפון יתנן בצפון לעולם וכן בדרום לפיכך היו רושמין עליהן שלא יחלפו. דבי רב הושעיא ודבי בר פזי הוו עיילין שאלין בשלמא דנשיא בכל יום והוו [אילין] דבי רב הושעיא עיילין ונפקין כו' תרתין זרעין [הוון] בצפורי בולבטיא ופגניא והוון בולבטיא עללין ונפקין ושאלין בשלמא דנשיא בכל יום עללין קודמוי תפקין קודמוהי והוון פגניא עללין ונפקין בתריהון אזלין פגניא וזכין באורייתא ואתי למיעל קודמוי דבולבטיא אשתאלת לרבנן על ר' יוחנן ודרשה בי מדרשא (תניא) [דבי בנייה] אפילו ממזר ת"ח וכהן גדול

חשק שלמה על רבינו חננאל א) עיין בערוך ערך אא:

תלמוד בבלי <עוז והדר> - ג שבת תלמוד בבלי עמוד מס 219 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עין משפט נר מצוה

כה א מיי' פי"א מהל' שבת הל' טו סמג לאוין סה:
כו ב מיי' שם הל' יא:
כז ג ד שם הלכה טז:
כח ה שם הלכה טו טוש"ע א"ח סי' שמ סעיף ד ה:
כט ו מיי' שם הל' יד:
ל ז שם הלכה יא:
לא ח שם הלכה יג:
לב ט מיי' פ"ד מהל' גירושין הלכה ב סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קכה סעיף ג:
לג י מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף ב:
לד כ מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה טו טוש"ע י"ד סי' רעו סעיף ב ועיין בב"י:
לה ל מיי' פי"א מהל' שבת הלכה ט:
לו מ מיי' פ"ט מהל' שבת הלכה יח:
לז נ מיי' פי"א שם הלכה יב:
לח ס שם הלכה יג:

מתני' הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב [א]כתב בדיו בסם בסיקרא בקומוס ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם [ב]על שני כותלי זויות ועל שני לווחי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב [ג]הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חטאת [ד]וחכמים פוטרין[א] [ה]כתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור [ו]לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפיקו [ז]כתב אות אחת סמוך לכתב וכתב על גבי כתב נתכוון לכתוב חי"ת וכתב ב' זיינין אחת בארץ ואחת בקורה כתב על ב' כותלי הבית על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור כתב אות אחת נוטריקון ר' יהושע בן בתירא מחייב [ח]וחכמים פוטרין: **גמ'** דיו [א]דיותא סם סמא סקרא אמר רבה בר בר חנה סקרתא שמה קומוס קומא קנקנתום אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל חרתא דאושכפי: ובכל דבר שהוא רושם: לאתויי מאי לאתויי הא דתני [ג]רבי חנניא כתבו במי טריא [ט]ואפצא כשר תני[י] ר' חייא [י]כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר: המסרט על בשרו: תניא [ג]אמר להן רבי אליעזר לחכמים והלא בן סטדא הוציא כשפים ממצרים בסריטה שעל בשרו אמרו לו[ד] שוטה היה [ד]ואין מביאין ראיה מן השוטים[ה]: כתב אות אחת סמוך לכתב: מאן תנא אמר רבא[ו] בר רב הונא דלא כר' אליעזר דאי ר' אליעזר [ה]האמר אחת על האריג חייב: כתב על גבי כתב: מאן תנא א"ר חסדא דלא כר' יהודה דתניא [ו]הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים [כ]אין השם מן המובחר תנא [ל]כתב אות אחת והשלימה לספר [מ]ארג חוט אחד והשלימה לבגד חייב מאן תנא אמר רבא[ז] בר רב הונא ר' אליעזר היא דאמר [ז]אחת על האריג חייב רב אשי אמר אפילו תימא רבנן להשלים שאני [ס]א"ר אמי [נ]כתב אות אחת בטבריא ואחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה והתנן כתב על שני כותלי הבית ועל שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב ששת הכא במאי עסקינן [ס]כגון [ט]שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין רבא אמר כגון שנטלו לתגו של דל"ת ועשאו רי"ש תנא נתכוון לכתוב אות אחת ועלו

רש"י

מתני' על שני כותלי זויות. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע: על שני לוחי פנקס. פנקס של חנוונים כעין אותן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקין וטוחין בשעוה: על שני לוחי פנקס. רבותא אשמועינן דאע"ג דלאו אלוח אחד הם אם נהגין ונקרין[ז] זה עם זה שכתובין על שני שפתי הלווחין סמוכים זה לזה חייב: הכותב על בשרו. בדיו: המסרט. במכתב או בסכין[ח]: במשקין. כמו מי תותים שמשחירין: או במי פירות. כל פירות: באבק דרכים. בטיט לשון אחר באבק דרכים שאצבעו שרט כמו אותיות בעפר נגוב: באבק הסופרי'. עפרורית של קסת הסופר: לאחר ידו. בגב ידו שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב: מרפיקו (א). אצילי ידיו: כתב אות אחת סמוך לכתב. אבל אות הכתובה זיוג אות להשלימה לשתים: כתב ע"ג הכתב. העביר הקולמוס על אותיות הכתובים כבר והדסס: נתכוין לכתוב חי"ת. ודילג הקולמוס ולא נראה הגג של חי"ת אלא שני הרגלים ונראה כשני זיינין: על שני כותלי הבית. שאינו[ט] במקצוע: על שני דפי פנקס. שעשוי עמודים כמגילה וכתב אות בעמוד זה ואות בזה ואינו יכול לקרבן אלא אם כן יחתוך הפסק שביניהם וה"ה לכותלי הבית רחוקין זה מזה ותנא ברישא שני כותלי הבית דסתמא אין נהגין זה עם זה והדר תנא שני דפי פנקס וה"ה לכותלי הבית ולא זו אף זו קתני: כתב אות אחת על שם נוטריקון. שעשה סימן נקודה עליה לומר שלהבין בה תיבה שלימה כתבה: **גמ'** סמא. אורפימינ"ט: סקרתא. מיימני"א[י] צבע אדום שצובעין בה תריסין: קומא. גומא[כ] שרף אילן: חרתא דאושכפי. ארמינ"ט: כתבו. לגט: במי טריא. י"א מין פרי וי"א מי גשמים: אפצא. מי עפצים גל"ש בלע"ז: באבר. בעופרת ומשחיר כשהוא משפשף עופרת על הקלף: בשחור. פיחם: שיחור. אדרמינ"ט: הוציא כשפים. שלא היה יכול להוציאן כתובים שהיו החרטומין בודקין כל היוצאים שלא יוציאו כשפים ללמדם לבני מדינה אחרת: שוטה היה. שטות היה בו לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים ומסר נפשו על הדבר: [ל]א' על האריג. חוט א' ארג על קצת אריג: וטעה ולא הטיל בו דלת. ונמצא שם נכתב במקומו אבל לא בכוונה: מעביר עליו קולמוס. לכוונת שם על כל אותיותיו כאילו הוא כותבו: והשלימה לספר. אות אחרונה של אחת מכ"ד ספרים: מחוסר מעשה דקריבה. אינו מקרבן אלא על ידי קציצה המפסיק ביניהן וכי קאמר רב אמי כגון כתב אחת על שפת לוח זו בטבריה ואחת על שפת לוח זו בצפורי ואתה יכול לקרבן שלא במעשה אלא קריבה בעלמא: ועשאו שני זיינין. והספר לכך נריך: רבא אמר כגון שנטלו לתגא דדלית. דלא הוי אלא הגהת אות אחת ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר [ט] לאסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה (איוב יא) והוה ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר דאמרן לעיל דחייב ואפי' לרבנן: ועלו

תוספות

נתכוין לכתוב ח' וכתב שני זיינין. וא"ת מאי איריא נתכוין לכתוב ח' דלא נעשית מחשבתו אפילו נתכוין לכתוב ז' אחד וכתב שני זיינין פטור כמו נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' (לעיל דף עג.) וכן קשה אברייתא דמייתי בגמרא נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב אמאי חייב מ"ש מנתכוון לזרוק שתים וזרק ד' וי"ל דמיירי כגון שהיה צריך לכתוב שתי אותיות איזה שתי אותיות שיהיו דהשתא נתכוון לדבר איסור וגם נעשית מחשבתו ואפילו הכי פטור כדמפרש בגמ' משום דבעי זיוני וא"ת מאי איריא נתכוין לכתוב חי"ת אפי' נתכוון לכתוב שני זיינין וכתב בלא זיון פטור וי"ל דנקט נתכוין לכתוב ח' לרבותא דדוקא כתב שני זיינין דבעי זיון פטור אבל כתב שתי אותיות אחרות דלא בעו זיון חייב ואע"ג דהשתא מיהא לאחת הוא דמתכוין: **שיחור.** פירש רש"י אידרמנ"ט ואין נראה דאמאי הוה קרי ליה רבי חייא בל"א ולא נקט ליה בלשון [י]מתני': **בן** סטדא. [ס]אור"ת[מ] דהא בן סטדא דאמרינן הכא דהוה בימי פפוס בן יהודה דהוה בימי רבי עקיבא כדמוכח בפרק בתרא דברכות (דף סא:): **אמר** רב חסדא דלא כר' יהודה. וא"ת רב אחא ברבי יעקב דקאמר אההיא דאמר רב חסדא בפ' שני דגיטין (דף כ.) גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן דתניא נתכוין לכתוב כו' ודחי רב אחא בר יעקב דלמא לא היא ע"כ לא קאמרי (ב) התם גבי תורה אלא משום זה אלי ואנוהו אבל גבי גט מודו א"כ מתני' דהכא כמאן אתיא וי"ל דדוקא בגט שהיה כתוב שלא לשמה הוי כתב עליון כתב לכולי עלמא שהאחרון מתקן יותר מן הראשון שעושהו לשמה אבל כשאין כתב העליון מתקן כלום לכ"ע לא הוי כתב ובהכי מיירי מתני' ואתיא ככ"ע ורב חסדא דקאמר הכא דמתני' אתיא דלא כר"י לטעמיה דקאמר התם גבי גט באנו למחלוקת ר"י ורבנן ומשמע ליה דמתני' דהכא בכל ענין איירי אפי' כשמתקן בכתב האחרון אבל לרב אחא בר יעקב ע"כ מתני' לא איירי בכל ענין דבגט לא מלי איירי: **התם** מחוסר מעשה. בפרק כל המנחות באות מלה (מנחות דף נז.) בהניח בשר על גבי גחלים וגלגלה בו כגרוגרת בשני מקומות איכא מאן דמחייב ואיכא מאן דפטר מאן דמחייב סבר דלא דמי לכתב על שני כותלי הבית שאין מזיק שם חסרון קריבה כמו כאן: והתניא

רבינו חננאל

ע"ה ממזר ת"ח קודם ולא תימא הני מילי לפדות ולהחיות ולכסות הא לישיבה לא אלא אפי' לישיבה ת"ח קודם מ"ט יקרה היא מפנינים מכ"ג שנכנס לפני ולפנים. וקיי"ל כת"ק דמתני' דאפילו ר' יוסי דקיי"ל נמוקו עמו הא (דאינך) [מדאמר] ר' יוסי ב"ר חנינא מ"ט דר' דדריש ועשה אחת ועשה הנה ומפרש אחת שמעון מאחת שם משמעון שמעינן מיניה דמודי ר' יוסי כי הכותב שם משמעון חייב משום כותב וגרסי' נמי בהזורק מלתא פשיטתא. פשיטא נתכוון לזרוק ח' וזרק ד' הרי כתב שם משמעון וכן נמי בכיצד הרגל וכבר פירשנוה התם. **אמר מר** א"ר יהודה מצינו שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל מי דמי מ"ם דשמעון פתוח ומ"ם דשם סתום וכאשר יכתוב שם כזה אינו נקרא שם. ופריק רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר. **ומותבינן עלה וכתבתם על מזוזות ביתך.** פי' וכתבתם כתב תם שלא יקרא אלפין עיינין ביתין כפין כלומר שלא תהא צורת בית בלא תגין כמו כ"ף כו' קתני מיהת כו' ולא אותיות פתוחות סתומות ולא סתומות פתוחות כלומר אם יכתוב במזוזה אות שלימה פתוחה סתומה תיגנז מכלל שהיא פסולה. **ופרקינן** מתני' דמחייב הכותב שם משמעון ופריק רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר ר' יהודה בן בתירה היא דדריש סימן לימי החג דמיזו קראי כלומר ונסכיהם כתוב מ"ם יתירה וכולהו כתיב ונסכה והכא כתיב ונסכיה יו"ד יתירה וכן בכולהו כתיב כמשפט והכא כמשפטם והדר' ונסכיהם ונסכיה כמשפטם מי"ם ומצאנו נמי סתום באמצע תיבה כדכתיב לםרבה המשרה ומדפתוח ועשאו סתום כשר כך סתום ועשאו פתוח כשר. **ואקשינן בשלמא פתוח ועשאו סתום דעלויי עייליה** דכל אות שהיתה כתובה בלוחות חשובה היא ומעולה מן האותיות שנתוספו אח"כ ובלוחות לא היה מ"ם אלא סתומה כרב חסדא דאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. פי' מ"ם סתום מכל צד הוא סתום כמו סמ"ך וכיון שהיו האותיות כולן בלוחות חרוצות חרותות מפולשות הרי (כיס) [אות] האמצעי כגון הלובן שלהן אם יש במה להיסמך בהן עומד הלבן בלוח אבל מ"ם וסמ"ך שאין להן במה להיסמך בנס עומד הלבן שבתוכם שאילו נפל הלבן היה נראה מקומו נקב ואין בו צורת האות לפיכך המ"ם סתום כיון שהיה חרות בלוחות יש בו עילוי אלא המ"ם הפתוח גרוע הוא וכיון שעשה הסתום פתוח גרועי גרעי שהפתוחין מחודשין ולא היו בלוחות. וא"ר ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום. **ופריק** לעולם מהוה הוו בלוחות הפתוחות והסתומות שאין נביא יכול לחדש דבר וכך היו מתוקנין להיות הפתוחות בראש התיבה ובאמצעה והסתומות בסוף התיבה ורוב העם מן הסופרים ההדיוטים שכחום והיו כותבין הסתומין בין באמצע תיבה בין בסוף תיבה וכן הפתוחות עד שחזרו ב"ד ותקנום להם כאשר היו מסורין מיוסדין בידיהן וכיון שהיתה ידכתי הכתב מפולשות מצד זה לצד זה קיימא דרב חסדא שהיה נראה מאחוריו הפוך כדרך הנקרא כתב שע"ג זכוכית מאחוריו: **כתב אות אחת סמוך לכתב.** כגון שהיה כתוב נו"ן וכתב תחתיו חי"ת אף על פי כי נמצא נח והנה שם כתוב פטור הוא ודלא כר' אליעזר דאמר האורג חוט אחד על האריג חייב. **אבל** אם היתה מזוזה חסרה אות או ספר היה חסר אות והשלימו אע"פ שלא כתב אלא אות אחת חייב ואפילו לרבנן דקיי"ל להשלים שאני. **מי טריא.** בגס ממין שהיה ידוע באותה העת. **קומא.** שרף דגרסינן בפרק הראשון כל השרפין יפין לדיו ושרף קטף מן המובחר. **אבר (ו)עופרת שיחור.** כלי ברזל שמשרפו שחור בלשון ישמעאל אל סבאס ואל סודאי. **מעשה** בבן פטיא שהוציא כשפים ממצרים בשריטה על בשרו אמרו לו שוטה הוא ואין מביאין ראיה מן השוטים. **כתב ע"ג כתב פטור.** אוקמה רב חסדא דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה הא כתיבה מעליא היא דאמר מעביר עליו קולמוס ומקדשו: **ירושלמי** תני עדים שאין יודעין לחתום אמר ריש לקיש רושם להם בסיקרא והן חותמין בדיו או רושם להם בדיו והן חותמין בסיקרא א"ל ר' יוחנן וכי מפני שאנו עוסקין בהלכות שבת נתיר אשת איש אלא מקרעין להן נייר חלק ומרחיב להן הקרע. א"ר חייא בר אבא אילין בני מדינחא ערימין סגין כדבעי כתבין לחבריה כתיב ליה במי מילין ומשדר לחבריה וההוא שפיך עליה דיו שאין בו עפין וקליט מקום הכתב עשה כן בשבת מהו ר'

מסורת הש"ס עם הוספות

א) מגילה יח: גיטין יט., ב) ג"ז שם בגיטין, ג) [תוספתא פרק י"ב], ד) [חולין מט: נדה לג:], ה) [לקמן קה. וש"נ], ו) גיטין כ. כד: [מס' סופרים פ"ה הלכה ג], ז) לקמן קה. [כריתות יט:], ח) [ע' תוס' מנחות כט: ד"ה דטוריה], ט) [כתובות יט:], י) [עיין תוס' גיטין יט. ד"ה קנקנתוס].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מרפקו. נ"ב ע"ל בר"פ המצניע דף צב ע"א ובמ"ש התוס': (ב) תוס' ד"ה אמר רב חסדא וכו' ע"כ לא קאמרי רבנן התם:

גליון הש"ס

גמ' א"ר אמי כתב אות אחת בטבריא. עיין לעיל דף פ ע"א תוס' ד"ה בהעלם אחד: תוס' ד"ה בן סטדא. עי' בסה"ד קמג ע"ד [ג]. ועיין תוס' חגיגה דף ד' ע"ב ד"ה הוה שכיח:

ליקוטי רש"י

פינקס. כעין אותן של סוחרים שמוקקים עליהן בעט [גיטין כ.]. מרפיקו. אציל שקורין איישיל"א [ערכין יט.]. שקורא קוד"א [זבחים יח: ועי' בתוס' לעיל צב.]. סמא. זרניך בלשון קודש אורפומנ"ט בלע"ז [מגילה יח:]. חרתא דאושכפי. סם שצובעין בו מנעלים שקורין [שם יט.]. מי טריא. מי גשמים לשון מורי מי טריא מים שסורים בו פרי שהוא כעין עפצים גל"ש בלע"ז. באבר. [כן גי' רש"י] שסף העופרת במים ומשחירים. בשחור. פחמין. ובשיחור. חרתא דאושכפי [גיטין יט.]. אחת על האריג. אם מוסיף הוא על האריג שיעורו באחת דמצטרף עם השאר [לקמן קה.]. דמעיקרא הוי בהאי בגד אריג שיעור הרבה חשיב האי חוט שארג זה אגב כל הבגד [כריתות יז.]. ונתכוין לכתוב יהודה. שהיה טועה וסבור שהוא צריך לכתוב יהודה. וטעה ולא הטיל בו דלת. הרי השם כתוב אלא שהוא שלא לשמו [גיטין כ.]. ונמצא שם כתוב כדרכו אבל שלא לשמו הוא [שם נד:]. עליו קולמוס. על כל אות ואות [שם כ.].

הגהות וציונים

א] ס"א ור' יהושע פוטר (גליון): ב] כת"י ותני (וכ"ה ישר, דק"ס): ג] בתוספתא פי"ב ה"ט איתא אמרו לו "ומפני שוטה אחד נחייב את כל הפקחין": ד] בדפו"י נוסף בן סטדא בן פנדירא הוא אמר רב חסדא בעל סטדא בועל פנדירא בעל פפוס בן יהודה הוא [אלא] אמו סטדא אמו מרים מגדלא נשיא הואי כדאמרי בפומבדיתא סטית דא מבעלה (ונשמט מן הצנזור) תיבת "אלא" הוסיפו המהרש"ל דפו"ר: ה] כת"י רבה וכ"ה בדפו"י ונכון (דק"ס): ו] בכ"י רבה וכ"ה בחידושי הר"ן (גליון) וכ"ה בדפו"י ונכון (דק"ס): ז] ונקראין (וכ"ה ברש"י שברי"ף): ח] צ"ל בסירא (וכ"ה ברש"י שברי"ף ובר"ן, רש"ש): ט] שאינן (כ"ה ברע"ב): י] צ"ל מיני"א (מהרש"ל דפו"ר): כ] גומ"א (פירוש בלע"ז, מהרש"ל): ל] בדפו"י נוסף ומה"ד בעל סטדא בועל פנדירה. ונקרא על שם בעל אמו אע"פ שהוא היה ממזר: מ] בדפו"י נוסף אור"ת דאין זה ישו הנוצרי דהא וכו' כדמוכח בפרק בתרא דברכות וישו היה בימי יהושע בן פרחיה כדמוכח בפ' בתרא דסוטה (מז ע"א) ולא כר' יהושע בן פרחיה שדחה לישו הנוצרי בשתי ידים ור' יהושע הוה קדים טובא לר' עקיבא: אמו מרים מגדלא נשיא היא. והא דקאמר בפר' קמא דחגיגה (ד ע"ב) רב ביבי הוה שכיח גבי[ה] מלאך המות כו' אמר ליה לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלה נשיא משמע שהיתה בימי רב ביבי מרים מגדלא נשיא אחרת היתה אי נמי מלאך המות היה מספר לרב ביבי מעשה שאירע כבר מזמן גדול (ונשמט מן הצנזור): נ] הציון שייך על התוס' דפו"י שהושמט מהצנזור (עי' הגו"צ הקודם). והסדר הדורות שציין הוא בדפו"ר, בדפוסים המצויים הושמט קטע זה מהצנזור:

עין משפט נר מצוה

לט א ב מיי' פ"ו מהל' שגגות הלכה ח:
א ג מיי' פ"ט מהל' שבת הל' יח סמג לאוין סה:
ב ד מיי' שם הל' טז:
ג ה מיי' פ"י שם הל' ט:
ד ו שם הלכה י:
ה ז מיי' פ"ט שם הל' יח:

מסורת הש"ס עם הוספות

א) מנחות דף סו: ע"ש, ב) [שם], ג) כריתות יב:, ד) שם ודף יז. [לעיל עא: קב.], ה) לעיל קד: כריתות יז. יט:, ו) [לעיל עג.], ז) [תוספתא פרק י"ג], ח) עמוד ב, ט) קד ע"ב.

ועלו בידו שתים חייב והתנן פטור לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני: כתב אות אחת נוטריקון רבי יהושע בן בתירא מחייב וחכמים פוטרין: א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זימרא מנין ללשון נוטריקון מן התורה שנא' [א] כי א"ב המו"ן גוים נתתיך אב נתתיך לאומות בחור נתתיך באומות המון חביב נתתיך באומות מלך נתתיך לאומות ותיק נתתיך באומות נאמן נתתיך לאומות ר' יוחנן דידיה אמר [ב] אנכי נוטריקון אנא נפשי כתיבת[א] יהבית רבנן אמרי אמירה נעימה כתיבה יהיבה איכא דאמרי אנכי למפרע יהיבה כתיבה נאמנין אמריה דבי רבי נתן אמרי [ג] כי יר"ט הדרך לנגדי [א] יראה ראתה נטתה דבי רבי ישמעאל תנא [ב] [ד] כרמ"ל כר מלא רב אחא בר יעקב אמר [ה] והוא קללני קללה נמרצ"ת נוטריקון נואף הוא מואבי הוא רוצח הוא צורר הוא תועבה הוא ר"נ בר יצחק אמר [ו] מה נדבר ומה נצטד"ק נכונים אנחנו צדיקים אנחנו טהורים אנחנו דכים אנחנו ° קדושים אנחנו: **מתני'** [ג] הכותב ב' אותיות בשתי העלמות אחת שחרית ואחת בין הערבים ר"ג מחייב [א] וחכמים פוטרין: **גמ'** במאי קמיפלגי ר"ג סבר [ד] אין ידיעה לחצי שיעור ורבנן סברי [ב] יש ידיעה לחצי שיעור:

הדרן עלך הבונה

רבי [ה] אליעזר אומר האורג שלשה חוטין בתחילה ואחת על האריג חייב [ג] וחכ"א בין בתחילה בין בסוף שיעורו ב' חוטין [ד] העושה שתי בתי נירין בנירין (ב) בקירוס בנפה בכברה ובסל חייב [ו] [ה] והתופר ב' תפירות [ו] והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות: **גמ'** כי אתא רבי יצחק תני שתים והאנן תנן ג' לא קשיא הא באלימי הא בקטיני ° אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא אלימי תלתא לא סתרי תרי סתרי קטיני תרי נמי לא סתרי ואמרי לה להאי גיסא קטיני תלתא ידיעי תרי לא ידיעי אלימי תרי נמי ידיעי תניא האורג ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורן (ג) ב' חוטין ובשפה ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין והאורג (ד) ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב סתמא כר"א תניא אידך [ז] האורג ב' חוטין על הגם ועל האימרא חייב ר"א אומר אפילו אחד [ז] ובשפה שני חוטין ברוחב שלשה בתי נירין חייב הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן שני חוטין על רוחב ג' בתי נירין והאורג[ב] ב' חוטין על הגם ועל האימרא חייב סתמא כרבנן: העושה ב' בתי נירין כו': מאי [בנירין[ג]] אמר אביי תרתי בבתי (ה) נירא וחדא בנירא: בקירוס: מאי בקירוס אמר רב[ד] מצוביתא: והתופר ב' תפירות: הא תנינא באבות מלאכות והתופר ב' תפירות משום דקבעי למיתנא סיפא והקורע ע"מ לתפור ב' תפירות קתני נמי התופר והקורע הא נמי תנינא באבות מלאכות אלא משום דקבעי למיתני סיפא הקורע בחמתו ועל מתו משום הכי קתני [התופר שתי תפירות]: והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות: היכי משכחת לה

דעבדה

רש"י

ועלו בידו שתים. היינו נמי מתכוין לכתוב ס' וכתב שני זיינין: **הא.** דתנן פטור: **דבעי זיוני.** שעדיין צריכות לאשי הזיינין לזיינן בתגין שלהן שהזיינין צריכות ג' זיונין ימין ושמאל ולמעלה כדאמרינן במנחות (דף כט:): **מלך נתתיך.** נשיא אלהים אתה (בראשית כג): **אנכי.** מדלא אמר אני: **אנא נפשי.** אני בעצמי: **אמירה.** שהיא נעימה: **כרמל.** גבי מנחת העומר כתיב גרש כרמל שמביאה כשהיא לחה בעוד שהזרע נפות והכל של קש מלא סימנו: **מתני' אחת שחרית ואחת בין הערבים.** כיון דהוי"ל שהות בינתים כדי לידע הוה ליה כשתי העלמות: **גמ' יש ידיעה לחצי שיעור.** לחלק כדי שלא יצטרף עמו חלי האחר:

הדרן עלך הבונה

רבי אליעזר. אתא לפרושי שיעור אורג שמנו[ה] באבות מלאכות (לעיל דף עג.) דתנן התם שני חוטין: **בתחילה.** אם זו תחלת אריגתו של בגד: **ואחת על האריג.** אם מוסיף הוא על האריג שיעורו באחת דמצטרף עם האחר: **בתי נירין.** שנתן ב' חוטין של שתי בנירה שקורין ליצ"ש: **בנירין ובקירוס.** מפרש בגמרא: **בנפה ובכברה.** הנך לאו נירין ממש אלא מסרסר ומרכיב חוט א' [של ערב[ו]] בשתי מלמטה ואחד מלמעלה ומעמיד השתי בהן כתקנו: **גמ' כי אתא ר' יצחק תני.** מתני' הכי ר"א אומר האורג ב' חוטין בתחלה ולא פליג ר"א ארבנן אלא באחד על האריג: **להאי גיסא.** אלימי ג' ולא ב' משום דשנים סתרי דמתוך עוביין אין נדבקים יפה זה בזה וקטיני בשנים מיחייב: **ואמרי ליה להאי גיסא.** אלימי שנים חייב: **דידיעי.** דבר הנראה הוא אבל קטיני בשנים פטור: **ובשפה ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין.** יש שאורגין סביב [הבגד[ז]] השפה באורך הבגד כולו מין אחר של [שתי[ח]] ורוחבו[ט] ברוחב הבגד כשיעור שלשה בתי נירין והאורג בו שני חוטין (ו) חייב: **למה זה דומה.** כלומר להכי מחייבי באריג קלר כי האי ולא אמרי כמלא רוחב הסיט כדמשערינן במתני'[י] באורג באמצע הבגד: **דומה לאורג צלצול קטן.** חגורה קלרה שאינה רחבה יותר משלשה בתי נירין: **על הגם.** אריג הרבה: **על האימרא.** תחלת הבגד שאורגין בו ערב ממין אחר לאימרא: **ובשפה.** לאורך השתי כולו עושין אותו: **תרתי בבתי[י] נירא וחדא בנירא.** ב' פעמי' מרכיב לחוט של שתי בבת נירא דהיינו שקורין ליצ"א: **ואחת בנירא.** ופעם שלישית מרכיבו על חוט[כ] הנירא שקורין ליצ"א המורכב על הקנה: **מצוביתא.** בריעת גרדין האורגין ברגל הוא וקורין לימיי"ש והיא במקום הקנה העולה ויורד בריעת אריגת נשים שקורין פריס"א: **הא תנינא ליה באבות מלאכות.** ולמה לי למיהדר ולמתנייה הכא הואיל ולא לפרושי בה מידי אתא בשלמא אורג משום פלוגתא ושתי בתי נירין לאשמועינן בנירין ובקירוס ובנפה ובכברה וסל דלא תנא לה (ז) התם:

תוספות

והתניא פטור. אין נראה לר"י לגרוס והתניא דאמאי לא הוה פריך ממתני' ומיהו איכא למימר דממתני' לא קשיא ליה מדקתני וכתב שני זיינין ולא נקט ב' אותיות אחרות דלא בעי זיוני משמע למשום זיון פטור ליה אבל מברייתא דקתני סתמא פריך שפיר אבל קשה דאי ברייתא היא הא דפריך מינה אמאי נקט נתכוין לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים אפי' נתכוין לאותן שתים שכתב וכתבן בלא זיון פטור כיון דמוקמי לה בדבעי זיוני דהא בברייתא לא קתני וכתב שני זיינין דנוכל לומר דאתי לאשמעינן הא כתב שתי אותיות אחרות דלא בעי זיון חייב כדפירשתי (א) במתניתין לכך נראה דממתני' פריך וגרסינן והתנן:

רבן גמליאל סבר אין ידיעה לחצי שיעור. נראה לטעם דרשב"ג[ל] משום דכתיב או הודע אליו חטאתו ידיעת חטאת הוא דשמה ידיעה אבל ידיעה דלאו חטאת לאו שמה ידיעה:

ורבנן סברי יש ידיעה לחצי כו'. פירש בקונט' הא דנקט אות אחת שחרית ואחת בין הערבים כיון דהוי שהות בינתים כדי לידע חשיב כשתי העלמות ואין נראה חדא דהוה ליה לפרש שיעור שהות ועוד דאמר לעיל[ט] כתב אות אחת בציפורי ואות אחת בטבריא חייב אע"ג דמסתמא יש שהות כדי לידע ונראה דמיירי שידע בינתים ואחת שחרית ואחת ערבית נקט לרבותא דאף על גב דיש עם הידיעה הפסק ושהות גדול בינתים מחייב ר"ג:

הדרן עלך הבונה

האורג. אומר ר"י דר"ג ותכ"א בין בתחלה בין בסוף ול"ג בין באמצע בין בסוף דא"כ הוה משמע בסוף הבגד ממש והתם אפי' רבנן מודו דחייב אפילו באחת כדאמרינן סוף פרק הבונה (לעיל דף קד:) אבל אי לא גרסינן באמצע אתי שפיר דבסוף לא בסוף ממש קאמר:

הכל

רבינו חננאל

יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו דיו ע"ג סיקרא או סיקרא ע"ג דיו חייב ר' יצחק אמר חייב שתים אחת משום כותב ואחת משום מוחק. **א"ר אמי כתב אות אחת בטבריא ואות אחת בצפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה.** זה ששמענו פירוש זה כגון שכתב בקרקע של טבריא ש"ין ובקרקע כנגדו בצפורי [מ"ם] חייב מ"ט כתיבה [היא] שהרי כתב ב' אותיות והן שם אלא שמחוסרת קריבה כלומר אין שם חסר דבר במלאכה אלא אילו הארץ המ"ם עד שיקרבנו לשי"ן הרי נתברר הדבר אע"פ שגם עתה המכוון זה האות כנגד זה האות קורא השם הנכתב מחוסר קריבה הוא. **ואקשינן** והתנן על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור. **ופרקי' התם לגבי הפנקס מחוסר מעשה קריבה.** כלומר צריך מעשה לקרב דפי הפנקס שהוא מעשה אחר זולת מעשה הכתיבה ואם לא קריבה ולא כלום הוא שאין שם ב' אותיות. ואם תאמר גם זה צריך להאריך האות האחת ולקרבה לחברתה להיותן נקראות יחדו לא דמי הא להא דהתם ככר האות כתובה היא. מאי אמרת היא קטנה ורוצה לעשות גדולה בין קטנה לגדולה לא איכפת לן לפי' כתיבה [היא] וחייב. **תנא הגיה אות אחת חייב.** ואקשי' השתא כתב אות אחת פטור המגיה חייב. ופריק רבא כגון שהיה ספר שהיה חסר לרי"ש ובא להגיהו שנטל [לגגון] של דל"ת ועשאו רי"ש השלימו לספר דקי"ל כתב אות אחת להשלים דברי הכל חייב. וי"א (כיון) [כגון] שנטלו לתגו של דל"ת מחקו וכתבו רי"ש הדברי אביי פשוטין הן: **תנא** נתכוון לכתוב אות אחת ועלתה בידו ב' חייב. והתניא פטור. **ושנינן בדבעי זיונא.** פי' כגון צריך לכתוב טי"ת ומרי רהוטו לא הדביק בו (לצלם [מ] האחרון ונמצא כאילו פן) איבעי זיונא כדי שיתראו צורת האותיות פטור שעדיין אינה כתובה ואם לאו חייב ודוקא שצריך (פו) בענין שכתבו: **נוטריקון.** הוא לשון יון וסופרי המלכים והשרים שלהם יש להן כתב שקוראין אותו נוטריק' ואומר המלך לסופר כתוב טופס והמלך מסדר לפניו בפיו והסופר כותב מפיו מילי שמשמשת כמה ובשיטה אחת כותב מגלה וזהו נוטריקו: **יש מי שאוכל** חצי זית חלב בשגגה ונודע לו וחזר ונעלם ממנו ואכל חצי זית אחת רבן גמליאל אומר אין ידיעה לחצי שיעור וכאילו השיעור כולו בשגגה אכלו חייב חטאת וחכמים פוטרין: **הדרן עלך הבונה**

פי"ג רבי אליעזר אומר האורג ג' חוטין בתחלה ואחד על האריג חייב. בכלל גדול תנן סתמא האורג ב' חוטין ולא שנינן בין בתחלה בין בראש הבגד ובין בסופו ע"ג אריג שהוא ארוג מאתמול. וכך הלכה כחכמים ור' אליעזר פליג דסבר פחות מג' חוטין אין מתקיימין אלא נסתרין הלכך אי בתחלה התחיל באריג צריך ג' חוטין שתהא מלאכה מתקיימת ואם יש חוט אחד ערב ארוג בשתי אם ארג ב' חוטין על גביו חייב ואם לאו פטור ואם יש ב' חוטין ערב ארוגין בשתי וארג אחד עליהן חייב וכן אם היו אלף באחד מהן חייב. [הא בקטינין]. פי' חוטין דקין אלימי חוטין עבין. אמרי לה להאי גיסא ג' בקטיני שהן דקיקי כי השנים כאחד דומה מפני שאין מראין רחב ובאלימי שנים כי רחבן ניכר. **ואמרי** לה להאי גיסא ג' באלימי שהן עבין וקשין ולא חלמי להדדי כי השנים מהן אין נכבשין ואין מתאלצין זה עם זה ובקטיני שנים כי דבק הן ונאחזין זה בזה וחלמי הדדי. והרי פירש במשנה אחרונה כי שיעור רחב ב' חוטין הארוגין מלא הסיט וכאן פירש כי הירידה הנארגת רחבה היא וארג ב' חוטין במקצת רחבה (ואם) [אם] הוא שיעור מה שארג ברחב הירידה מלא סיט חייב ואם היא פחות פטור. ואם זו הירידה הנארגת רחבה כולה פחות מסיט אם היא צרה אפי' ג' בתי נירין בלבד כמו צלצול קטן אם ארג בו ב' חוטין שנמצאת אריגתו מן השפה אל השפה אע"פ שאינן מלא הסיט חייב ולא עוד אלא שאם ארג מאצל שפת הבגד האחת שהוא קרועה אל השאיה שיעור ג' בתי נירין חייב אע"פ שאינן רחב מלא הסיט שדומה לארג צלצול קטן וצלצול זה כמו אבנט הוא. אבל אם בתוך הבגד שלא מאצל השפה ארג ב' חוטין או יותר אם ישנם ברחב מלא הסיט חייב ואם לאו פטור. אבל האורג ב' חוטין ברוחב כל שהן אע"פ שאינן בג' בתי נירין על הגס שהוא מקום מעוקם כמין גמא יונית חוט אחד לכאן וחוט אחד לכאן צבוע שנמצא עמו סימן או על האימרא שהוא רעלס ואל טראו בלשון ישמעאל והוא מלשון חטובות אטון מצרים דמתרגמינן האמרת חטבת שנמצא זה כמו כותב וחייב: **העושה ב' בתי נירין.** פי' מכניס חוטי השתי בנירין שיעלה זה וירד זה ויבא הערב ויחזור השתי יעלה התחתון וירד העליון ויבא הערב. **קירוס.** הוא מצובייתא. פי' מסנות אורגין אותה מן הסיב או מן חוטי צמר ומכיוצא בהן ומסננין בהן:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה והתניא וכו' חייב כדפירש במתניתין: (ב) במשנה שתי בתי נירין בנירים: (ג) גמ' בין בסוף שיעורו שתי חוטין: (ד) שם שלשה בתי נירין האורג כל"ל ואות ו' נמחק[ע]: (ה) שם אמר אביי תרתי בבת נירא: (ו) רש"י ד"ה ובשפה וכו' ב' חוטין של ערב חייב: (ז) ד"ה והא תנינן וכו' תנן להו התם:

גליון הש"ס

גמ' קדושים אנחנו. ע"ע במדרש במדבר רבה ר"פ מסעי על פסוק נחית כלאן עמך: שם א"ל להאי גיסא. פסחים קח ע"א. ב"ב מג ע"ב:

תורה אור השלם

א) וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ: [בראשית יז, ה]

ב) אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: [שמות כ, ב]

ג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ עַל מָה הִכִּיתָ אֶת אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי: [במדבר כב, לב]

ד) וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַייָ אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ: [ויקרא ב, יד]

ה) וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן גֵּרָא בֶן הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַייָ לֵאמֹר אִם אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: [מלכים א' ב, ח]

ו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ: [בראשית מד, טז]

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

א] צ"ל כתבית (כת"י): ב] נראה דהגהת הב"ח אות ד שייך גם כאן דצ"ל **האורג** (והוא כעין "אמר מר" וסתמא כרבנן, מנחם משיב נפש): ג] מאי **שתי נירין** (כ"ה במהרש"ל דפו"ר): ד] כת"י רב יהודה (וכן העתיק הערוך ערך מצביתא ובערך קרס, דק"ס, רש"ש): ה] **אתי לפלוג אשיעור** אורג שמנו **חכמים** ס"א רש"ל (גליון): ו] הוסיפוהו ע"פ רש"י שברי"ף (דק"ס): ז] כן הגיה המהר"ם (דק"ס) לכאורה כוונת המהר"ם למחוק "השפה" ולכתוב במקומו "הבגד" או שצ"ל **שפה**: ח] כן הגיה המהר"ם במקום של "ערב" שבדפו"ר (דק"ס): ט] נדצ"ל **ורוחבו** (באה"מ): י] צ"ל **בבת** (דק"ס) וכמו שהגיה הב"ח בגמ': כ] בר"ש כלים רפכ"א הגירסא **הור** (חזו"א כלים סי' כו סק"ג): ל] צ"ל דר"ג (גליון) בדפו"ר איתא **דרב"ג**: מ] בר"ח החדש כתוב **לצלע** האחרון ולפי"ז ל"צ להקיפו בסוגריים: נ] והוא כעין "אמר מר", ואמר דהיינו סתמא כר"א (מנחם משיב נפש) ועיין שפת אמת: